

*Титаренко В. П.
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЕТНОДИЗАЙНУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається проблема формування системи художньо-естетичної освіти та підготовка майбутнього вчителя технологічної освіти на засадах декоративно-прикладної творчості.

***Ключові слова:** художньо-естетична культура, майбутні фахівці, науково-методичне забезпечення, навчальний процес.*

У відродженні й розвитку народної творчості – важливої складової духовної культури українського народу важливу роль відіграє художньо-естетична освіта. Як складова цілісної системи освіти вона забезпечує підготовку висококваліфікованих, конкурентоспроможних на ринку праці спеціалістів, а також створює належні умови для творчого розвитку особистості, формування її духовних цінностей, національної свідомості, художнього мислення та культури професійної діяльності на основі оволодіння історико-культурною спадщиною народної декоративно-прикладної творчості, етнодизайну.

Це зумовлює необхідність посилення уваги до теоретичного обґрунтування педагогічних умов якісної підготовки майбутніх учителів технологічної освіти. У зв'язку з цим наголосимо на значенні цієї проблеми, що повинна розв'язуватися з урахуванням історичного досвіду людства, а також етнонаціональних особливостей розвитку творчості та усвідомлення суспільством важливості його збереження та відродження.

Зазначимо, що проблеми формування системи художньо-естетичної освіти на різних історичних етапах привертала увагу філософів, істориків, художників, мистецтвознавців, громадських діячів, психологів і педагогів. Свідченням цього є праці Є. Антоновича [1], Р. Захарчук-Чугай [2], Т. Кари-Васильєвої [3], Б. Робакова [6] та інших дослідників народного декоративно-прикладного мистецтва як особливого виду художньої творчості та діяльності.

Теоретико-методичні засади художньо-естетичної підготовки майбутніх учителів трудового навчання розкрито Л. Оршанським [4], В. Титаренко [8]. Проблемам мистецької освіти присвячені праці О. Отич [5], Р. Шмагало [11]. Науково обґрунтовані підходи до формування культури праці студентів художнього профілю, навчання їх різьбленню деревини висвітлено у дослідженнях Б. Тимківа [7] та ін.

Важливою умовою успішної діяльності майбутніх учителів технологічної освіти є сформованість у них художньо-естетичної культури, яка включає в себе здатність емоційно сприймати навколишнє середовище, творчо його перетворювати, культуру праці, знання культури народів у різні періоди розвитку суспільства, володіння загальнолюдськими цінностями, зокрема, цінностями творчості, які забезпечують особистості самореалізацію і саморозвиток у декоративно-прикладній творчості.

Основним змістовим компонентом формування художньо-естетичної культури у майбутніх фахівців є декоративно-прикладна творчість, культурно-виховна функція якої полягає насамперед у розширенні уявлення цінностей людського життя, які представлені в образній формі художніх витворів, розвитку інтуїції, естетичного смаку, емоційного сприйняття творчості, визначенні його як специфічної духовної діяльності в розвитку культури конкретної епохи і на цій основі досягнення високого рівня власної художньої майстерності.

Якісні показники формування естетичної культури майбутніх фахівців залежать від наповнення змісту освіти знаннями і вміннями культурологічного, мистецтвознавчого й художньо-технологічного характеру. До них належать знання видів декоративно-прикладної творчості, народних художніх промислів України, різних видів проектування виробів декоративно-прикладної творчості, композиції; відомостей про матеріали, інструменти, обладнання тощо. Поряд з цим наголосимо, що важливим є оволодіння знаннями з естетики, історії мистецтв, етнографії, етнодизайну та фольклору України.

Художньо-естетична культура ефективно формується також і під час оволодіння майбутніми учителями різними технологіями виготовлення та оздоблення виробів декоративно-прикладної творчості. Наприклад, майбутні вчителі при вивченні “Технологічного практикуму” на III курсі оволодівають такими видами професійно-художньої діяльності, як вишивання узорів вручну, на спеціальних машинах, а також на різних за структурою, волокнистим складом матеріалах; виконують прості і складні техніки вишивки (близько 100), вишивають стилізовані композиції, багатоколірні орнаменти, тематичні панно, вироби з елементами самостійної творчості на основі традицій українських народних промислів тощо.

Як свідчать результати наших досліджень [9], народна декоративно-прикладна творчість розвиває у молоді творчі здібності, інтуїцію, кмітливість, художній смак; формує логіку конструкції, винахідливість у використанні властивостей матеріалу, посидючість. Отже, можемо зробити висновок про те, що значення народної декоративно-прикладної у підготовці фахівців не повинно применшуватись, а навпаки – зростати, адже без духовного удосконалення ніякі соціальні блага, ніякі досягнення науково-технічного прогресу не принесуть молодому поколінню повноти справжнього людського існування, а дефіцит розвинутих чуттєвих властивостей з часом може привести до прояву бездуховності. Найважливіша роль у цьому належить дисциплінам “Народні промисли України”, “Декоративно-прикладна творчість”, “Технологічний практикум” та ін.

Важливим змістовим підґрунтям професійної підготовки майбутніх фахівців є якісна загальноосвітня підготовка, а також художня підготовка учнів старшої школи. Необхідним фундаментом для подальшого здобуття освіти є художнє й естетичне виховання молоді засобами декоративно-прикладної творчості, а також вивчення народних звичаїв, традицій, етнодизайну, фольклору тощо. Оволодіння знаннями з різних видів декоративно-прикладної творчості – петриківський розпис, лозоплетіння, соломоплетіння, вишивка тощо – у поєднанні з співом, умінням грати на музичних інструментах, складати вірші, емоційно збагачує студентську молодь, надихає на творче оволодіння змістом предметів природничо-математичного та гуманітарного циклів.

Формування змісту освіти ґрунтується на врахуванні положень особистісно орієнтованого, діяльнісно-розвивального, культурологічного й компетентнісного підходів, а також принципів: гуманізації, гуманітаризації, фундаменталізації, науковості, системності, культуровідповідності, естетизації, індивідуалізації, диференціації, доступності, наступності, екологізації, інтеграції видів діяльності, єдності теорії та практики у розвитку особистості майбутніх учителів технологічної освіти засобами промислів і ремесел, ціннісних орієнтацій особистості в декоративно-прикладній творчості, самореалізації особистості.

Зміст художньо-естетичної освіти враховує регіональний компонент народної творчості, який постійно оновлюється відповідно до змін у технологічних процесах сучасного виробництва, підприємств художніх промислів і ремесел, а також з урахуванням напрямів підготовки: загальноосвітнього, гуманітарного, професійного та практичного.

Врахування у змісті освіти як універсальних, так і етнокультурних надбань, дає змогу здійснювати освітньо-виховний процес на національному підґрунті, переосмисленні світового розвитку і глобальних процесів з точки зору досягнень, інтересів, ментальності. Водночас освітня галузь має спрямовуватися на опанування особистістю власного

історичного досвіду, інакше самоусвідомлення нації, її громадянська культура буде недостатньою як і її практична самоорганізація і змагальність на початку третього тисячоліття з розвиненими економічними, політичними, інформаційними науковими системами і технологіями [10].

До важливих педагогічних умов, що сприяють формуванню у студентської молоді майстерності, розвитку художньо-образної фантазії, умінь стилізувати техніки при створенні завершених художньо-естетичних виробів нами віднесено: впровадження нових технологій навчання з урахуванням особистісних прагнень і можливостей; організацію дослідно-пошукової діяльності, зміст якої пов'язаний з участю у етнографічних експедиціях, спрямованих на збереження та відтворення стародавніх витворів, забезпечення взаємозв'язку сучасного з минулим і майбутнім у художній культурі суспільства; формування умінь самоаналізу й самооцінки результатів власної діяльності; залучення майбутніх учителів технологічної освіти до участі у фестивалях, виставках декоративно-прикладної творчості, конкурсах, олімпіадах тощо.

У процесі розвитку творчої та соціально зрілої особистості набуває важливого значення система позаурочної діяльності, що забезпечує професійне спрямування роботи проблемних груп, гурткової роботи, спортивних секцій, екскурсій до музеїв декоративно-прикладної творчості тощо.

Музей народних промислів факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, був заснований у травні 2005 р. Експозиційні розділи музею: українське рушникарство, гончарство, різьблення по деревині, лозоплетіння, бісероплетіння, килимарство, петриківський декоративний розпис, писанкарство, український народний одяг.

Просвітницька робота у музеї заключається у проведенні екскурсій для студентів перших курсів університету з метою ознайомлення з експонатами музею; проведенні майстер-класу для студентів II курсу; проведенні свята народної творчості "Вишиванка" зі студентами V курсу; перегляді виставки вишитих картин "Світлини душі жіночої" Ірини Іваненко; перегляді персональної виставки художника Віктора Брикульця; перегляд студентами майстер-класів з писанкарства, художнього розпису, різьби по дереву учасниками мистецького об'єднання "Наші обереги" Зіньківського району; ознайомлення студентів II курсу з роботами заслуженого майстра народної творчості України Петра Шевчука "Решетилівський килим"; ознайомлення з виставкою робіт майстра народної ляльки Свиридюк Наталії "Вам, ляльки, я дарую серце"; перегляд учасниками обласного форуму студентської молоді Полтавської області "Від Року молоді до років демократії" виставки експонатів музею народних промислів.

Науково-методичне забезпечення художньо-естетичної освіти пов'язано з сучасними технологіями навчання: модульно-рейтингове навчання, особливості якого полягають у гуманізації навчально-виховного процесу та поетапному вивченні навчального матеріалу, навчання за тематичними блоками (модулями) з комп'ютерним супроводом, що сприяє конкретизації змісту навчання та інтеграції форм і видів діяльності викладача та студентів; навчання за допомогою проектно-технології, яка сприяє розвитку в студентів науково-творчого потенціалу, самостійності тощо. Студентами активно виконуються найрізноманітніші проекти з різних видів декоративно-прикладної творчості. Це, зокрема, проекти з виготовлення чоловічої сорочки або жіночої блузи, скатертини, панно, стільця, стола, картини, кошика, рушника тощо.

Зміст науково-методичного забезпечення має враховувати специфіку етнопонаціонального розвитку різних регіонів України та їх певні історико-культурні особливості, в яких розкриваються характерні орнаментальні мотиви і композиції, улюблені кольорові гами, різноманітні техніки виконання тощо.

Науково-методичне забезпечення навчального процесу потребує удосконалення матеріально-технічної бази. У зв'язку з цим важливого значення набуває впровадження в навчальний процес нових дидактичних засобів навчання – підручників, посібників, методичних матеріалів, комп'ютерної техніки тощо. Комп'ютерне забезпечення навчального процесу уможливорює обладнання індивідуального робочого місця студента, що сприяє удосконаленню змісту предметно-педагогічної підготовки.

Впровадження сучасних технологій навчання, що ґрунтуються на нових підходах до розвитку самостійної пізнавальної діяльності студентів, потребує сучасних методів вимірювання й оцінювання знань, основними критеріями яких є об'єктивність, надійність, точність. Використання засобів дидактичного і комп'ютерного тестування найбільше відповідає критеріям якості під час визначення рівня засвоєння теоретичних знань і практичних умінь. Викладачами кафедри розроблений комплекс різноманітних тестових завдань з різних видів декоративно-прикладної творчості, а саме української народної вишивки, писанкарства, гончарства, деревообробництва, лозо- та соломоплетіння тощо.

Таким чином, підготовка майбутнього вчителя технологічної освіти на засадах декоративно-прикладної творчості передбачає системний підхід до художньо-естетичного виховання особистості, що ґрунтується на єдності змісту художньої освіти та творчої діяльності, їх спрямованості на досягнення ідеалу як найвищої цінності мистця, а також на розвиток потреб і здібностей творчо перетворювати навколишнє середовище, формувати індивідуальний стиль виконання творів з різних видів декоративно-прикладної творчості, використовуючи знання про традиції народного мистецтва, досвід діяльності майстрів попередніх поколінь та сучасності.

Використана література :

1. Антонович С. А. Декоративно-прикладне мистецтво : навч. посіб. для студ. пед. ін-тів / Євген Антонович Антонович, Раїса Володимирівна Захарчук-Чугай, Михайло Євстахович Станкевич. – Львів : Світ, 1992. – 270 с.
2. Захарчук-Чугай Р. В. Українська народна вишивка / Раїса Володимирівна Захарчук-Чугай. – К. : Наукова думка, 1988. – 167 с.
3. Кара-Васильєва Т. Декоративне мистецтво України ХХ століття : у пошуках “великого стилю” / Тетяна Кара-Васильєва, Зоя Чегусова. – К. : Либідь, 2005. – 275 с.
4. Оршанський Л. В. Теоретико-методичні засади художньо-трудової підготовки майбутніх учителів трудового навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 / Л. В. Оршанський ; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2009. – 41 с.
5. Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 / О. М. Отич ; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України. – К., 2009. – 45 с.
6. Рыбаков Б. А. Ремесло древней Руси / Борис Александрович Рыбаков. – М. : Изд-во Академии наук СССР, 1948. – 783 с.
7. Тимків Б. М. Виготовлення художніх виробів із дерева : підручник для учнів проф. навч.-виховних закл. / Богдан Михайлович Тимків, Касян Матвійович Кавас ; [за ред. Б. М. Тимківа]. – Львів : Світ, 1995. – Ч. 1 : Різьба по дереву. – 1995. – 176 с.
8. Титаренко В. П. Теорія і практика формування естетичної культури майбутніх учителів трудового навчання засобами українських народних промислів : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 – теорія та методика трудового навчання / В. П. Титаренко. – Київ, 2010. – 39 с.
9. Титаренко В. П. Навчальний процес як чинник трудового та естетичного виховання молоді / В. П. Титаренко // Реклама і дизайн – європейський вибір (освіта, наука, практика) : збірник наукових праць. – [Ред. кол. : М. П. Ліфінцев (гол. ред.) та ін.]. – Випуск 4. – К. : Інститут реклами, 2010. – С. 449-451.
10. Філіпчук Г. Г. Громадянське суспільство : освіта, етнокультура, етнополітика : [монографія] / Георгій Філіпчук. – Чернівці : Зелена Буковина, 2002. – 488 с.

11. Шмагало Р. Т. Мистецька освіта в Україні середини XIX – середини XX століття : структурування, методологія, художні пропозиції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра мистецтвознавства : спец. 17.00.06 “Декоративне і прикладне мистецтво” / Р. Т. Шмагало. – Львів, 2005. – 44 с.

Титаренко В. П. Теоретико-методологические условия использования этнодизайна в профессиональной подготовке будущих учителей технологического образования.

В статье рассматривается проблема формирования системы художественно-эстетического образования и подготовка будущего учителя технологического образования на основе декоративно-прикладного творчества.

Ключевые слова: художественно-эстетическая культура, будущие специалисты научно-методического обеспечения, учебный процесс.

Titarenko V. P. Theoretical and methodological terms of the use of ethnic design in professional preparation of future teachers of technological education.

In the article the problem of forming of the system of artistically-aesthetic education and preparation of future teacher of technological education is examined on the basis of the decoratively-applied creation.

Keywords: artistically-aesthetic culture, future specialists of the scientifically-methodical providing, educational process.

Ткачук С. І.
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розкривається сучасний стан формування технологічної культури учнів у загальноосвітніх закладах та психолого-педагогічні основи підготовки майбутніх учителів трудового навчання. Аналізуються рівні технологічного компоненту культури педагогічної діяльності.

Ключові слова: майбутні вчителі трудового навчання, фахова досконалість, компоненти, компетентність.

Сучасний етап розвитку педагогічної освіти України визначається тенденціями до інтеграції в європейський освітній простір. Подальша демократизація системи освіти, її гуманізація, здійснення особистісно-орієнтованого підходу до учня зумовлюють істотні зміни освітніх пріоритетів і висувують принципово нові вимоги до професійно-педагогічної підготовки вчителя.

Школа сьогодення переживає неоднозначний процес становлення відходу від уніфікації до стандартизації навчально-виховного процесу. В зв'язку з цим переосмислюються цінності, долаються консерватизм і стереотипи мислення.

Стрімкий розвиток виробництва, різноманітної техніки – це один з характерних факторів сучасного періоду соціально-економічного розвитку суспільства. День за днем розробляються нові технології, за якими виготовляються вдосконалені технічні об'єкти. Розвиток всіх сфер виробництва неможливий без підготовки кваліфікованих кадрів, а це в свою чергу залежить від рівня загальної і спеціальної освіти.

Сучасні соціальні умови підвищують вимоги до професійного рівня спеціаліста, націлюють на формування особистості ініціативної, самостійної, наділеної творчим